

Baten-baten analyse van het basisinkomen

Als Jetta Klijnsma in de Participatiewet de ruimte vindt voor experimenten met een basisinkomen, dan gaat Nederland los in 2016. Utrecht, Tilburg, Groningen, Wageningen en nog negen gemeenten hebben al plannen klaar of zijn ermee bezig. Burgers zijn *en masse* aangestoken door het enthousiasme van een groep opiniemakers, een econometrist en een enkele econoom over een onconditioneel basisinkomen. Een basisbedrag voor iedere Nederlander, ongeacht of die nou werkt, studeert of thuis voor de tv zit. Alle andere vormen van inkomensondersteuning komen te vervallen. De meeste economen zien vooral bezwaren. Het is het meest ondoelmatige beleid denkbaar om inkomen te herverdelen, aldus economen. En het is onbetaalbaar omdat het arbeidsaanbod flink zal afnemen. Als een werkende een additioneel basisinkomen krijgt, dan zal de neiging groot zijn om minder te gaan werken en meer vrije tijd te genieten. Het basisinkomen zal dan door steeds minder werkenden moeten worden opgebracht.

De heren opiniemakers, de politiek die hen noodgedwongen volgt en de enthousiaste burgers blijven er echter van overtuigd dat het mogelijk is omdat mensen onverwachte gedragseffecten zullen vertonen, die baten teweeg gaan brengen waarmee de rekenmeesters bij het CPB geen rekening houden. Deze discussie verdient een serieus experiment.

Gemeenten hebben echter geen experiment met een basisinkomen voor ogen, maar een onconditionele bijstandsuitkering. Dat is iets fundamenteel anders. Het is een verzet tegen het participatiebeleid van Klijnsma dat *geframed* wordt als een basisinkomens-experiment.

Het doel van een basisinkomen is een heroverweging van tijdsbesteding. Volgens de voorstanders ervan begrijpen sommige economen dat niet. Het basisinkomen herverdeelt niet maar verdeelt, en wel in gelijke mate. Het doel is een liberale samenleving waarin geen appèl meer wordt gedaan op tanende inkomenssolidariteit, omdat inkomensondersteuning los van inkomen of vermogen staat. Het idee is dat iedere burger vrij is om zonder overheidsdwang of existentiële financiële druk zijn tijdsbesteding te (her)optimaliseren. Hoe je dat basisinkomen bekostigt is volgens opiniemakers als Bregman en Hoeijmakers een 'hele andere vraag'. Het gaat om een flinke heroverweging van tijd. Stel, het basisinkomen wordt netto 960 euro. Stel ook dat er alleen baten zijn en

SANDRA PHLIPPEN

Hoofdredacteur ESB

sandra.phlippen@economie.nl

geen kosten. We verdienen in Nederland gemiddeld netto 13 euro per uur. Dat geeft ons dus bijna 74 uren per maand. We kunnen blijven werken en het geld besteden, sparen of investeren. We kunnen ook minder tijd besteden aan arbeid in loondienst en meer mantelzorg verlenen, vrijwilligerswerk doen of een bedrijfje starten. De maatschappij staat daardoor op z'n kop en er zullen onverwachte effecten optreden. Mensen zouden gezonder kunnen worden (minder stress), er zijn wellicht minder markttransacties en er is meer liefdadigheid. De voorstanders van het basisinkomen zijn ervan overtuigd dat mensen hun tijdsbesteding zodanig zullen optimaliseren dat hun (breed gedefinieerde) productiviteit zal toenemen, dat hun maatschappelijke kosten voor zorg en welzijn zullen afnemen en dat hun gedrag positieve externaliteiten zal genereren.

Deze baten zullen in hun ogen een deel van de exorbitante kosten dekken, maar dat is van latere zorg. Los van de zorg om de bekostiging, is het relevant voor de discussie om te weten welke keuzes mensen zullen maken met extra geld of tijd op zak. Veel onzekere aannames die het CPB hanteert bij het uitrekenen van de haalbaarheid van een basisinkomen kunnen met experimentele data worden aangescherpt.

Maar dit is geenszins het experiment waar Klijnsma gevraagd is ruimte voor te maken. Wat de gemeenten willen is het onconditioneel maken van de voorheen conditionele bijstandsuitkering. En dat is iets fundamenteel anders. Door werkenden niet te betrekken, omzeilen gemeenten de boeiende vraag of mensen fors minder zullen gaan werken als ze een basisinkomen krijgen.

Daarbij zijn de experimenten wellicht overbodig. Om te leren over het effect van een conditionele uitkering die onconditioneel wordt, kun je ook naar het tegenovergestelde kijken: een onconditionele bijstand die conditioneel wordt. En die kennis ligt voor onze voeten. Jarenlang hebben we uitkeringsgerechtigden 'met rust gelaten'. Pas sinds enkele jaren wordt er meer gecontroleerd of uitkeringsgerechtigden wel echt zoeken naar werk – en zo niet, dan zijn er sancties. Sinds kort worden er zelfs tegenprestaties verwacht. Laat Jetta Klijnsma eerst maar eens kijken naar de inzichten die daaruit voortkomen. En als het kabinet (of D66) serieus is over een onderzoek naar een basisinkomen, laat het dan investeren in een experiment met een representatieve steekproef waarin alle Nederlanders vertegenwoordigd zijn die samen voor de baten van het experiment moeten gaan zorgen.